

Амерички антрополози у рату¹

Апстракт: Током Другог светског рата, амерички антрополози су се ангажовали у саветовању администрације која је управљала логорима за интернацију Јапанаца са пацифичке обале Сједињених Америчких Држава, као и у раду више цивилних и војних агенција. Хладни рат је донео наставак примене антропологије у војним и безбедносним агенцијама САД, што је било утемељено у Држави националне безбедности. На почетку 21. века, отворене су нове могућности за примену антропологије у ратовима које су САД повеле у Авганистану и Ираку.

Кључне речи: примена антропологије у рату, војне и безбедносне агенције САД, Америчка антрополошка асоцијација

Избијањем Другог светског рата, многи амерички антрополози су ступили у Владину службу, где се, као и од других друштвених научника, од њих очекивало да допринесу било стручним познавањем култура или области које су дуго биле главно поље антрополошког изучавања, "било теоријском основом за решавање проблема који су у вези с народима других култура". Једна од првих ратних агенција која је ангажовала антропологе биле су Власти за ратно пресељење, задужене за управљање логорима у које су пресељени Јапанци с пацифичке обале, после објављивања ратног закона.²

Одлуком војних власти од 16. марта 1942. године, читава Западна обала Сједињених Америчких Држава је проглашена забрањеном зоном за све Американце јапанског порекла, што је довело до расељавања 110 000 људи и њиховог смештања у десет логора. Након серије штрајкова и побуна у овим логорима, Власти за ратно пресељење су ангажовале укупно 21 антрополога, међу којима су били Џон Провинс, Роберт Редфилд, Едвард Спајсер, Конрад Аренсберг, Морис Оплер, Марвин Оплер, Рејчел Сејди, Џон Ембри и Солон Кимбол. Циљеви спроведених истраживања били су: евалуација дотадашње политике управљања логорима, откривање

¹ Текст је резултат рада на пројекту *Културни идентитети у процесима европске интеграције и регионализације* (бр. 147035), који МНЗЖС РС финансира у целости.

² Е. А. Kenard i G. Makgregor, *Primenjena antropologija u državnoj upravi – Sjedinjene Države*, у: А. L. Kreber (ur.), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd, 1972, 709.

узрока побуне у њима, као и предвиђање реакција интернираних људи на будуће административне мере. У овим проучавањима примењивани су принципи структуралног функционализма, што значи да су логори третирани као функционално интегрисани друштвени системи. Орин Стерн наглашава да је функционалистичка теорија била изузетно погодна за приказивање кампова "као демократских и задовољних заједница".³ Такође, битно је напоменути да су у спровођењу већине ових истраживања учествовали Американци јапанског порекла од којих су многи и сами били интернирани.⁴

Поред саветовања администрације задужене за логоре, други велики задатак који су антрополози себи поставили била је борба против расизма усмереног против Американаца јапанског порекла. Приказивање живота у логорима у структурално-функционалистичком духу требало је да легитимизује њихово постојање, али и да Американцима поручи да су интернирани лојални и да доприносе ратним напорима. С друге стране, утицај теоријске оријентације култура и личност је донео проучавање јапанског националног карактера у камповима. Коначно, акултурационизам као трећи теоријски модел довео је до тога да антрополози поделе историју Јапанаца у Америци на три периода: период постојања неасимилованих предратних етничких заједница, време боравка у ратним центрима за расељавање и послератни период потпуне асимилације. На основу тога, логори су посматрани као нова етапа у модернизацији Американаца јапанског порекла, те су антрополози истицали да је време интернације само период транзиције ка ослобађању и утапању становника кампа у амерички начин живота. Ради веће успешности асимилације, антрополози у служби Власти за ратно пресељење залагали су се, да после завршетка рата и затварања логора, Американци јапанског порекла буду дисперзивно насељени по читавој територији САД, с намером да се избегне стварање нових "Малих Токија".⁵

Током Другог светског рата, антрополози су били ангажовани и у другим цивилним и војним агенцијама, као и у Етнографском одбору, некој врсти "труста мозгова", сачињеног од стручњака из области антро-

³ O. Starn, Engineering Internment: Anthropologists and the War Relocation Authority, *American Ethnologist*, Vol. 13, No. 4, November 1986, 700-710.

⁴ L. Ryo Hirabayashi, Re-Reading the Archives: Intersections of Ethnography, Biography, and Autobiography in Japanese American Evacuation and Resettlement, *Peace & Change*, Vol. 23, No. 2, April 1998, 167-182. О изузетно великом доприносу појединаца из проучаваних заједница антрополошким истраживањима видети: R. Sanjek, *Anthropology's Hidden Colonialism: Assistants and Their Ethnographers*, *Anthropology Today*, Vol. 9, No. 2, April 1993, 13-18.

⁵ Starn 1986, 710-716.

пологије, лингвистике и културне географије. Најпознатији је рад тима који је, у оквиру Службе за ратне информације, окупио британски историчар Џорџ Тејлор. Између осталих његови сарадници су били Клајд Клакон, Александер Лејтон, Рут Бенедикт, Џон Ембри и други.⁶

У ово време, нарочито се увећао број научника који су проучавали Јапан, и који су били "изузетно утицајни у послератном развоју области јапанских студија".⁷ Иако се и сам ангажовао као стручњак у рату, Џон Ембри је жестоко критиковао преокупираност ових научника националним карактером Јапанаца и других непријатељских нација, приписујући неким од њихових исказа расистички карактер. Ембри истиче:

...Постоји снажно подразумевање да, због непожељне карактерне структуре нашег непријатеља и због наших сопствених пожељних одговарајућих врлина (укључујући боље ватрено оружје), имамо морално право да уђемо и реформишемо, и силом ако је неопходно, породични живот, образовање и религију народа другачијих од нас. Чудна доктрина за наследнике Франца Боаса.⁸

Користећи сличну аргументацију као Ембри, Ричард Мајнар је критиковао Рут Бенедикт због тога што је напад Јапана на САД објашњавала агресивношћу јапанске културе и њеном дефицитарношћу у оним врлинама чије развијање Бенедиктова препоручује америчком образовању: иницијативи, независности, слободи и могућности за напредовање. Мајнар појашњава:

Бенедиктова користи свој опис јапанског карактера као објашњење скорашње историје. Како објаснити Перл Харбур? Не војним односима, економским бојкотом, правилима неутралности и сличним, већ јапанским карактером; не политиком и дипломатијом, већ патологијом. Колико другачије би Бенедиктова писала о Јапану да није било рата? Тешко је рећи; али, наравно, да није било рата, не би ни писала. Како год, елемент патологије је јак у њеном раду, а за њу је Перл Харбур најважнији симптом болести Јапанаца.⁹

⁶ D. Price, Lessons from Second World War Anthropology, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 3, June 2002, 17-18.

⁷ R. H. Minear, Cross-Cultural Perception and World War II: American Japanists of the 1940's and Their Images of Japan, *International Studies Quarterly*, Vol. 24, No. 4, December 1980, 557-558.

⁸ J. F. Embree, Applied Anthropology and It's Relationship to Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 47, No. 4, October – December 1945, 636.

⁹ Minear 1980, 564.

Дејвид Прајс признаје да је у почетку делио Ембријев став о овим проучавањима националног карактера, али и наглашава да је касније увидео комплексност напора антрополога из Службе за ратне информације и почео на њих да гледа с више симпатија. Тејлор је упућивао своје сараднике-антропологе "да одговоре на основна питања у вези с природом јапанског националног карактера и да анализирају вероватни утицај разних војних стратегија против Јапанаца". Сврха Тејлорових психолошких ратних програма била је да "помогну Јапанцима да превазиђу све препреке које спречавају њихову предају", али и да увере Војску САД да не мора да примени геноцидно уништавање да би завршила рат. Требало је разуверити војне команданте, председника Рузвелта и његове саветнике да су Јапанци "културно неспособни за предају" и да ће морати да се боре до последњег јапанског грађанина. Иако је у пролеће 1945. године Тејлор наставио да убеђује и председника Трумана да су Јапанци спремни на предају због притиска руских снага на азијском фронту, америчка Влада је одлучила да баци чак две нуклеарне бомбе на цивилне циљеве у Јапану.¹⁰

Амерички антрополози у Другог светском рату били су ангажовани и у пропагандним активностима, а најпознатији пример је памфлет *Race човечанства* који су написали Рут Бенедикт и Џин Велтфиш, објављен у октобру 1943. године са циљем превазилажења расних предрасуда међу грађанима и војницима САД. Већ у марту 1944. године, прекинута је дистрибуција овог памфлета, пошто је, према процени војних власти, био испуњен свим техникама комунистичке пропаганде.¹¹ С друге стране, Хари Грундфест истиче да је памфлет *Race човечанства* настао на иницијативу Америчког удружења научних радника, услед потребе за супротстављањем фашистичкој пропаганди и ширењу расизма који су претили да угрозе америчку ратну производњу и односе америчких војника с домородачким популацијама на територијама захваћеним ратом.¹² Не желећи да дајем било какве идеолошке оцене, сматрам да о карактеру тог текста најбоље сведочи следећи одломак:

Победа над Силама осовине и војно уништење фашизма представљају заједнички циљ око кога се окупило тридесет и пет нација. Ово је највећи борбени савез народа у историји. Ове Уједињене нације укључују најразличитије физичке типове људи, најразличитија веровања и најразличитије начине живота. Бели људи, жути људи, црни људи и такозвани "црвени људи" из Америке, народи Истока и Запада, из тропа и са Арктика – сви се заједно боре против једног непријатеља. (...)

¹⁰ Price 2002, 18-19.

¹¹ R. Benedict, *Race: Science and Politics*, The Viking Press, New York, 1945, 167.

¹² H. Grundfest, *The Scientists' Postwar Problems*, *The Scientific Monthly*, Vol. 60, No. 2, February 1945, 137.

Американци знају боље од већине колико ружних осећања може да буде када људи различитих раса и националности морају да живе заједно и буду део једне заједнице, као и колико се често јавља сукоб. Данас, када сви више од свега желимо победу у овом рату, већина Американаца је уверена да ћемо, без обзира на наше порекло, бити у стању да заједно изгурамо до коначне победе. Насупрот томе, Хитлер је увек веровао да нисмо у праву и да ће ружна осећања провалити и поразити нас. Био је уверен да може да "подели и победи". Веровао је да може да убеди небеле расе у Азији и Африци да је ово "рат белог човека". Нарочито је веоровао да је Америка ничија земља, где су људи различитог порекла спремни да падну у међусобној борби. Он верује да је то фронт на којем смо осуђени да изгубимо битку. Тај фронт свакако није мање важан од рата на фронту производње и фронту инфлације.¹³

Када је у питању Други светски рат, треба напоменути и да су, удруженим напорима Америчког савета учених друштава и Лингвистичког друштва Америке, технике дескриптивне лингвистике, које су углавном развили антрополози који су радили с језицима изван индоевропске породице, примењене на анализу око 35 језика за које се сматрало да су основни за вођење војних операција. Резултат је било објављивање серије приручника базираних на анализи како енглеског (језика ученика), тако и језика који се учи, а стандардизована је и техника коришћења информанта и лингвисте у ситуацијама учења. Велики део овог рада учињен је у Министарству рата као и на основу уговора са Саветом. Мери Хас пише да је успех овог програма био тако велик (с тим што су се добри резултати јасно показали већ после неколико недеља) да када је Армија установила свој чувени армијски специјализовани програм образовања 1943-1944. године, за проучавање језика и области на разним универзитетима широм САД, наставни поступци разрађени на основу интензивног језичког програма усвојени су и препоручени за учење свих језика који потпадају под армијски програм. Главни циљ Војске био је да полазници добро овладају говорним језиком, а експерименти вођени по интензивном језичком програму указивали су да су њихови методи успешно постизали тај циљ за релативно кратко време (шест до девет месеци).¹⁴

У Аустралији, једном од америчких савезника у рату, антрополози нису директно доприносили ратним напорима, али су учествовали у управљању ефектима које је рат имао на домородачке популације. Посебна пажња је посвећена спречавању јапанског утицаја на Аборигине и обезбеђивању њихове лојалности Аустралији. Значајан је и Вилиамсов и

¹³ R. Benedict and G. Weltfish, *The Races of Mankind*, y: Benedict 1945, 169-170.

¹⁴ M. R. Has, *Primena lingvistike u jezičkoj nastavi*, y: Kreber 1972, 689-691.

Гровсов памфлет *Ти и домородац*, који је био намењен аустралијским војницима стационираним на Папуи и Новој Гвинеји.¹⁵

Ангажовање америчких антрополога у Хладном рату представљало је логичан продужетак њихових активности у Другом светском рату. Друштвени оквир за наставак примене антропологије у војним и безбедносним агенцијама био је утемељен у Држави националне безбедности, коју Дејвид Прајс дефинише као скуп политичких стратегија и акција предузетих током Хладног рата ради "заштите и ширења економских интереса елита у САД". У наставку, Прајс објашњава:

Држава националне безбедности је двоструки структурални производ улоге САД у глобалној војно-капиталистичкој економији. Идеолошке компоненте хладноратовске Државе националне безбедности у САД представљају су вапај за окупљање снага посвећених заштити виталних тржишта (као и осигурању изгледа неорганизованих радних трустова) и на националном и на међународном нивоу. Ове идеолошке компоненте укључују разнолику мешавину патриотских и националистичких програма у распону од макротијевског лова на вештице, преко ксенофобичног срозавања наставе из историје и друштвених наука у јавним школама, све до настанка и ширења теорије о модернизацији међу научницима...¹⁶

На другом месту, Прајс је истакао комплексност динамике односа између обавештајних служби и антрополога у периоду Хладног рата и после њега, као и да се "мора направити разлика између свесних, несвесних, директних и индиректних интеракција":

...Свесни контакти су они у којима појединци или организације знају да помажу обавештајним агенцијама, док су несвесни контакти они у којима појединци или групе нису упознати с постојањем таквих односа. Диференцирање директног од индиректног контакта прави разлику између антрополошких истраживања на основу тога да ли су их обавештајне агенције директно или индиректно финансирале и употребиле: директно истраживање су обавештајне агенције директно захтевале или финансирале, док је инди-

¹⁵ G. Gray, Australian Anthropologists and World War II, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 3, June 2005, 18-21.

¹⁶ D. H. Price, Cold War Anthropology: Collaborators and Victims of the National Security State, *Identities*, Vol. 4, (3-4), 1998, 390-391. О идеолошким и теоријским основама повезаности антропологије и других друштвених наука с Хладним ратом, видети: E. B. Ross, Cold Warriors Without Weapons, *Identities*, Vol. 4 (3-4), 1998, 475-506. Важно је напоменути да Држава националне безбедности није представљала оквир само за професионално ангажовање антрополога, већ и за прогон идеолошки неподобних међу њима. Видети: Ross 1998, 407-413; D. H. Price, Standing Up for Academic Freedom, *Anthropology Today*, Vol. 20, No. 4, August 2004, 16-21.

ректно истраживање спроведено независно од обавештајних агенција, које су га, касније, ипак искористиле. Постоје само те четири категорије, те су, стога, могући следећа четири сценарија: свесно-директно, свесно-индиректно, несвесно-директно и несвесно-индиректно...¹⁷

Још 1919. године, Франц Боас је јавно осудио четворицу неименованих антрополога зато што су своје шпијунске активности скривали иза наводних теренских истраживања, чиме су издали своју науку и угрозили кредибилитет свих антрополошких истраживања. Међутим, због овог јавног иступа, Боас је уклоњен из Савета Америчке антрополошке асоцијације (ААА) и из Националног савета за истраживања, са аргументацијом да је злоупотребио своју професионалну позицију за постизање политичких циљева, као и да су његове оптужбе угрозиле могућност других антрополога да спроведе теренски рад.¹⁸

Што се тиче саме ААА, она је, почетком педесетих година 20. века, у тајности омогућила СИА да формира базу података о географским и лингвистичким областима стручности чланова овог националног професионалног удружења антрополога. Ипак, ангажовање антрополога у америчким војно-обавештајним активностима у Кореји, Латинској Америци (пројекат "Камелот") и Југоисточној Азији изазвало је полемике унутар ААА, што је кулминирало на годишњем састанку Асоцијације, 1971. године, када је одбијен извештај Маргарет Мид у којем је она покушала да избегне оптужбе на рачун примењеног рада у служби државе.¹⁹ На овом састанку је усвојен документ под називом "Принципи професионалне одговорности", у којем, између осталог, стоји:

...У истраживању, антрополог је превасходно одговоран онима које проучава. У случају конфликта интереса, они морају да буду на првом месту. Антрополози морају да учине све што је у њиховој моћи да заштите физичко, социјално и психолошко благостање оних које проучавају, као и да уважавају њихов дигнитет и приватност. (...)

...у складу с начелном позицијом Асоцијације према прикривеном и тајном, спонзорима не би требало подносити извештаје који нису доступни читавој јавности и, тамо где су практично употребљиви, проучаваној популацији... Антрополози не би требало да једнима тајно прослеђују резултате, док их другима ускраћују...²⁰

¹⁷ D. Price, *Interlopers and Invited Guests. On Anthropology's Witting and Unwitting Links to Intelligence Agencies*, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 6, December 2002, 17.

¹⁸ D. Price, *Anthropologists as Spies*, *The Nation*, November 20, 2000, 24.

¹⁹ Price 2000, 25-26.

²⁰ Наведено према: H. Gusterson, *Anthropology and The Military – 1968, 2003, and Beyond?*, *Anthropology Today*, Vol. 19, No. 3, June 2003, 25.

Временом је строгост ових принципа ублажена прописивањем да антрополози нису обавезни да прослеђују извештаје Владиным службеницима, осим ако се појединачно и експлицитно нису сложили с тим. Прајс иронично тумачи да, према важећим Принципима, "антрополози не морају да буду шпијуни, осим ако то не желе или ако се на то нису обавезали уговором".²¹

Ово ублажавање етичких захтева допринело је стварању повољне климе за примену антропологије у новим ратовима које су САД започеле на почетку 21. века. Такође, то је омогућило и јавно заступање оваквог ангажовања антрополога, за шта је добар пример интервју који је 2002. године Ана Симонс дала Америчком националном радију. Између осталог, она је изговорила и следеће речи:

...Овде је кључно питање шта имамо да понудимо људима који треба да иду на Филипине, у Грузију, у Јемен, у Авганистан, у Ирак, и куда год, да би им помогли да разумеју на шта ће наићи на терену. Што наши момци буду боље припремљени, мање ће жртава бити на свим странама. Ствар је у томе да смо у рату против тероризма и да се суштински боримо против људи који желе да униште Сједињене државе. Ако антрополози желе да држе главе у песку и да не помогну, од кога ће онда војска, CIA и друге агенције затражити информације? Окренуће се људима који ће им дати такве информације због којих ће антрополозима доћи да чупају косу.²²

С друге стране, Дејвид Прајс сасвим другачије види пожељно понашање антрополога у актуелним ратовима:

Као грађани и чланови професионалних асоцијација, антрополози морају да надгледају и говоре против директних и индиректних претњи које садашњи рат доноси разним народима широм света. У прошлости је позивање на заступање или дејство против ратова и војних акција у деловима разних професионалних антрополошких асоцијација провоцирало неке чланове да одговоре да такве организације нису политичка тела и да је, зато, неприкладно, да се мешају у политичке ствари... (...)

Антрополошке асоцијације и истраживачки институти су *увек* били умешани у политичке ствари, али је ствар у томе да су ове ствари ретко схватане као такве, осим ако нису биле супротстављене делу преовлађујућих политичко-економских структура. Заступање у питањима рода, етничке или расне једнакости, или основних људских права уобичајена је пракса за професионалне антрополошке организације. Заступање група које су се кандидовале за жртве новог рата против "тероризма" не би требало да буде другачије, иако ће последице тог становишта учинити да неки оклевају да се ангажују у таквом заступању.

²¹ Price 2000, 26.

²² Наведено према: Gusterson 2003, 25.

Морамо пажљиво изабрати начине употребе антропологије у актуелном рату, пошто се чини да ће бити кориштена на овај или онај начин. Можемо да помогнемо откривању сложености која се налази иза појединачних слика и да деегзотизујемо оне који су маргинализовани као нецивилизовани или реакционарни...²³

Као закључак може да послужи став Хјуа Гастерсона да нема ничег лошег у истраживањима чији је циљ побољшање квалитета војничког живота, пошто је то у складу са интересима информаната, у овом случају војног особља. Ствар се компликује када се захтева експертиза о информантима које антропологова држава сматра непријатељима. Гастерсон истиче да би антропологова сарадња с војском у том случају била неморална из три разлога. Прво, давање таквих консултантских услуга "могло би да нанесе штету читавом пројекту антропологије саме, онемогућавањем будућих антрополога да спроводе своје истраживање, или чак, у екстремним случајевима, да угрози њихове животе." Друго, превасходна је одговорност антрополога према информантима и неморално је да резултате поверљивог односа употребимо "против оних који су нам веровали". Треће, дужни смо да потенцијалним информантима објаснимо све могуће ризике који за њих могу да произиђу из нашег теренског рада, тако да они могу, на основу истинитих информација, да дозволе или одбију да буду проучавани.²⁴

Vladimir Ribić

AMERICAN ANTHROPOLOGISTS IN/AT WAR

During WWII, American anthropologists were engaged in advising administration that governed internment camps for Japanese citizens in the West Coast, as well in the work of a number of civil and military agencies. The contribution of anthropologists to US wartime efforts was primarily in studies of Japanese national character and propaganda for American troops. The Cold War brought the continuation of the application of anthropology in military and security agencies in the US, founded in the State of national security. The involvement of anthropologists in US military activities in Korea, Latin America and Southeast Asia provoked a series of sharp debates within the American Anthropological Association, that resulted in the adoption of the document with the title "Principles of professional responsibility". In time, the ethical standards in this document became milder, which enabled the application of anthropology in the wars the US had started at the beginning of 21st century.

²³ D. Price, Past Wars, Present Dangers, Future Anthropologies, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 1, February 2002, 5.

²⁴ Gusterson 2003, 25-26.